

Оксана Овчарук

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка відділом компаративістики
інформаційно-освітніх інновацій,
Інститут цифровізації освіти НАПН України
Київ, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ УЧИТЕЛЯМИ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПЕРІОД ВІЙНИ: РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

Початок повномасштабної агресії РФ проти України 24 лютого 2022 року поставив на паузу освітній процес та змусив вчителів змінити формат навчання. Багато шкіл обрали дистанційне навчання у зв'язку з небезпекою обстрілів та повітряних атак, а також у зв'язку з втратою інфраструктури, де б могли проводити навчання. Попередній досвід організації навчання у дистанційному та змішаному форматі під час COVID-карантину в 2020-2021 рр. став у нагоді багатьом педагогам. Однак, перед вчителями постали виклики, пов'язані з доступом до мережі Інтернет, наявністю та достатністю онлайн-дидактичних матеріалів, зокрема розробок для учнів початкової школи, інструкцій та інформації щодо побудови онлайн-занять, методичних настанов з організації дистанційного навчання на практиці. Крім того, зросла необхідність вчителям оновити свої вміння користуватись цифровими засобами, створювати та використовувати їх, створювати та керувати освітнім контентом для наповнення уроків. Всі ці аспекти тісно пов'язані з рівнем цифрової компетентності вчителів та є одним з актуальних і стратегічних завдань системи освіти в Україні та зарубіжжі (Digital Education, 2022).

Керуючись потребами визначення ситуації, у якій опинились українські вчителі, у 2023 році Інститутом цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України було проведено опитування щодо готовності та потреб у використанні ІКТ для організації дистанційного навчання з учнями. Було отримано 42 708 відповідей на онлайн-анкету від вчителів різних предметів, а також від методистів, практичних психологів та керівників закладів загальної середньої освіти, серед яких 3524 особи – вчителі іноземних мов. Їхній загальний відсоток серед опитаних становив 8,2%. Ця категорія вчителів є однією з найбільш активних, серед тих, хто взяв участь у онлайн-опитуванні. Для отримання відвертих відповідей опитування проводилось добровільно та анонімно, питання носили характер з'ясування ставлення вчителів до певного аспекту, були спрямовані на виявлення проблем, з якими

стикнулись педагоги та на визначення потреб у підвищенні кваліфікації й розвитку цифрової компетентності.

Найбільш активними виявились вчителі іноземних мов з п'яти областей: Дніпропетровської (15,6%), Львівської (12,5%), Харківської (12,2%), Одеської (9,6%), Київської (8,5%). Менш активними були вчителі іноземних мов Луганської (0,4%), Тернопільської (1,8%), Запорізької (2,5%), Чернівецької (2,7%), Донецької (3,5%), Вінницької (3,6%) областей. Місто Київ було представлено 1,5% респондентів. Представники інших областей становили 8,3% респондентів (Рис.1).

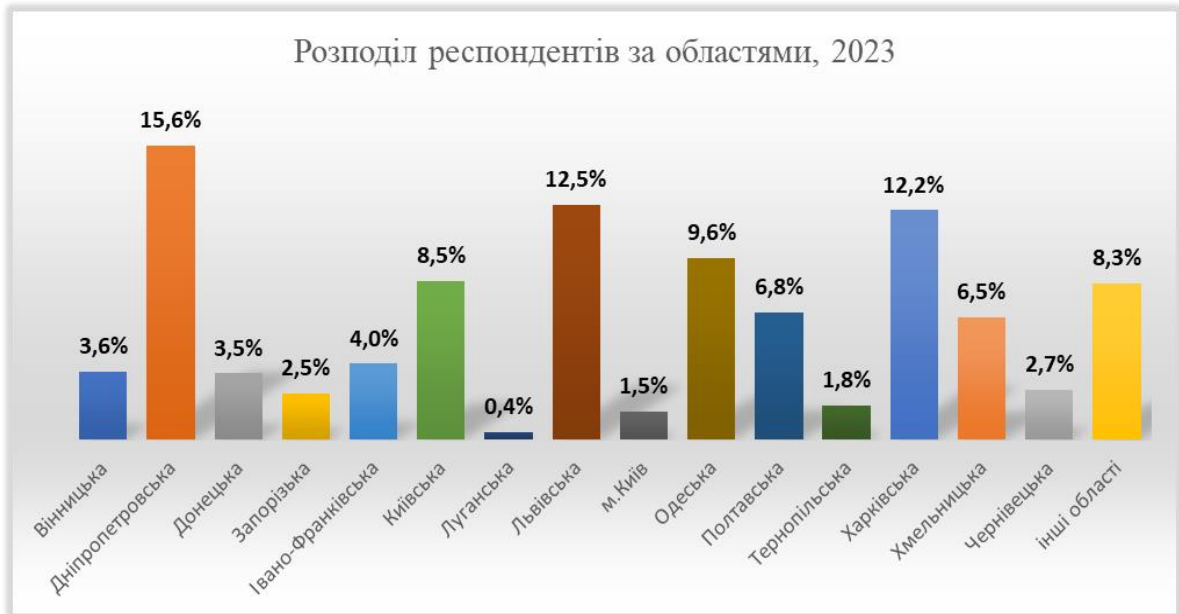

Рис.1. Кількість респондентів у відсотках по областях (вчителі іноземних мов)

У ході опитування було з'ясовано, що вчителі іноземних мов, так само, як інші фахівці, найбільш часто для проведення занять з учнями та спілкування з ними використовують Viber (56,9%), Zoom (49,7%), Google Apps for Education (43,3%), Електронний щоденник (36,3%), які є лідерами серед інших інструментів (Рис.2).

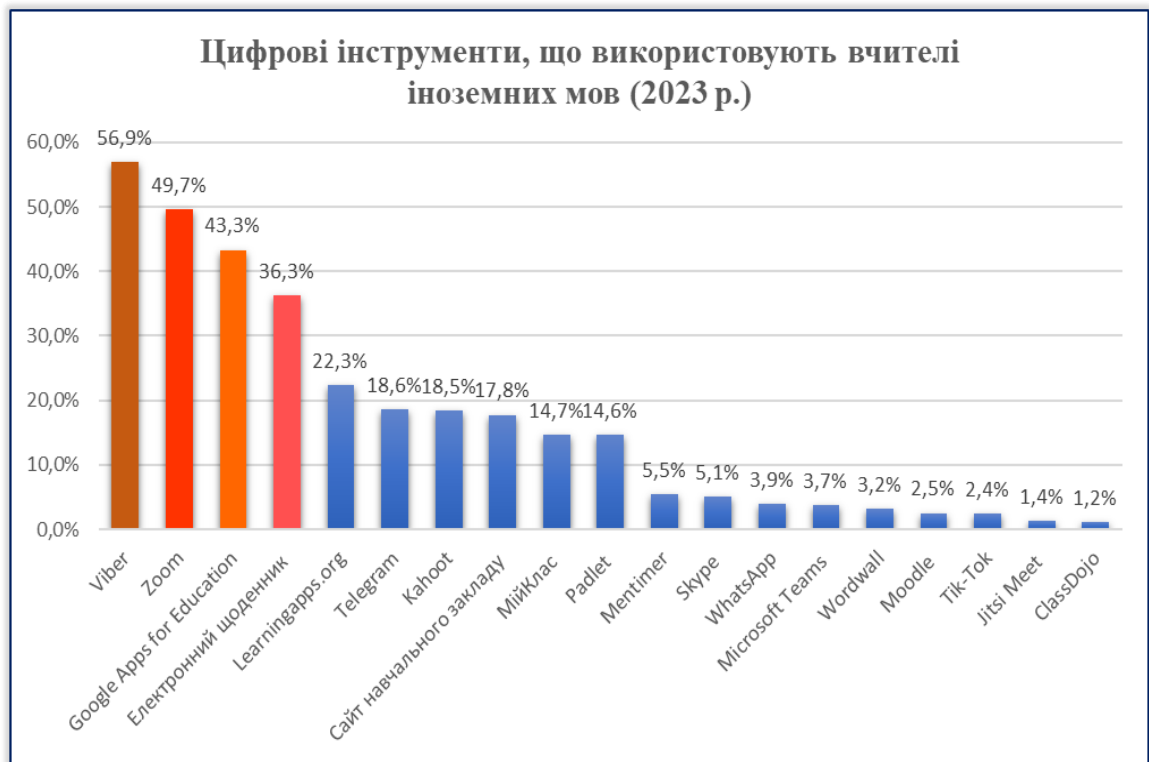

Рис.2. Відповіді вчителів іноземних мов на запитання «Які цифрові інструменти ви використовуєте для проведення уроків під час дистанційного та змішаного навчання?»

Серед важливих питань організації освітнього процесу вчителями іноземних мов, було з'ясовано, що лише 20,3 відсотка педагогів проводять уроки очно (стаціонарно), інші дві форми, які вони використовують, це - дистанційна форма організації уроків (39,9%), та змішана (стаціонарно-дистанційна - 39,8%) (Рис.3). Така ситуація свідчить про те, що вчителі активно користуються цифровими засобами, їхні потреби у оновленні фахового рівня є важливими для системи освіти. До потреб у підвищенні фахового рівня та рівня цифрової компетентності, що нагально турбують вчителів іноземних мов, вони віднесли: забезпечення доступності до онлайн-курсів, вебінарів, вдосконалення методики проведення онлайн-уроків, курси для вчителів НУШ основної школи. Вчителі також висловили необхідність розвитку вмінь створення навчального відео, запису і монтажу відео-уроку; підвищення рівня володіння інструментами оцінювання в умовах дистанційного навчання, створення та підтримки власного блогу. Вони потребують практичної допомоги з опанування новими інструментами, ознайомлення з новими онлайн-сервісами для учнівської творчості та ін. (Результати онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах війни: 2023». Аналітичний звіт, 2023).

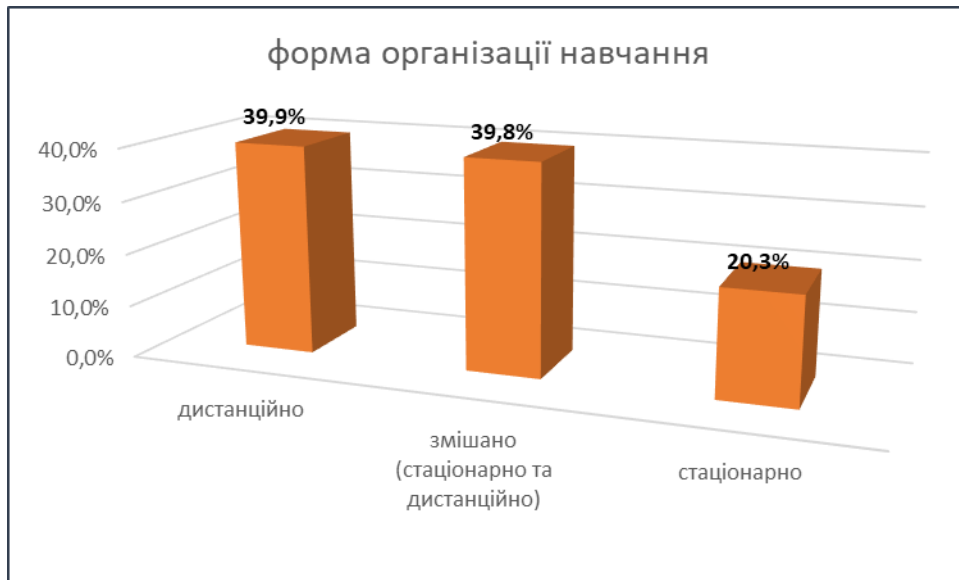

Рис.3. Відповіді вчителів іноземних мов на запитання «Яку форму організації освітнього процесу ви використовуєте?»

Серед вказаних перешкод, що виникають під час здійснення дистанційного та змішаного навчання під час війни педагоги засвідчили про брак часу через збільшення навантаження для вчителя, оскільки підготовка до дистанційного уроку потребує не тільки підбору навчального матеріалу, а й добору онлайн-інструментарію для оснащення уроку. Як зазначають дослідники В. Редько та В. Буренко, роль учителя іноземної мови розглядається сьогодні в різних аспектах, зокрема, як: організатора освітнього процесу; модератора навчальної діяльності учнів під час заняття; представника держави в справі навчання і виховання підростаючого покоління; виконавця з упровадження в практику роботи школи новітніх досягнень педагогічної, психологічної та методичної наук тощо (Редько, Буренко, 2021, 2). На наш погляд, до цих функцій додається сьогодні ще така роль вчителя, як інструктора учнів з використання онлайн-засобів для успішного навчання. Адже від цього, під час проведення дистанційного уроку залежить повнота сприйняття учнями матеріалу, своєчасний зворотній зв'язок, успішне керування контентом, темп заняття та навчальні результати.

Слід також підкреслити, що важливими є особливості використання ІКТ вчителями у воєнний час. Так, в рамках опитування у 2023 році педагоги зазначили про перешкоди, що виникають перед ними під час здійснення дистанційного та змішаного навчання. Це, перш за все відсутність якісного інтернет-зв'язку, віялові відключення електроенергії та недостатнє матеріально-технічне забезпечення як учнів, так і вчителів (відсутність ноутбуків та інших пристроїв, особливо у сім'ях, де двоє та більше дітей). Серед інших перешкод, що виникають під час проведення онлайн-занять, вчителі вказують на низьку мотивацію та самоорганізованість учнів. Це

пов'язано з системною втомою учнів навчатись дистанційно, а також зі стресами, що торкнулись всіх учнів та вчителів в Україні. Тому педагоги також виділяють проблему психологічних труднощів під час здійснення дистанційного навчання.

Окреслена ситуація щодо ставлення вчителів до використання ІКТ для здійснення дистанційного навчання, а також висловлені вчителями потреби, дозволяють дійти певних узагальнень. Всі отримані під час опитування проблеми потребують знаходження ефективних рішень, як з боку держави та освітньої системи, так і з боку самих педагогів, що продовжують працювати у складних умовах, постійно знаходячись під обстрілами та небезпекою повітряних атак. Для подолання частини зазначених проблем створено онлайн-ресурси, з необхідним навчальним матеріалом, зокрема, ВШО, EdEra, НУШ (Нова українська школа); розбудовано платформи, на яких розміщено готові онлайн-уроки з різних предметів, у тому числі з іноземних мов для закладів загальної середньої освіти, зокрема ті, що надав Координаційний комітет з підтримки вчителів сучасних іноземних мов в умовах реформи «Нова українська школа», до якого входять представники Британської Ради, Французького Інституту в Україні та Goethe-Institut в Україні під головуванням МОН (Онлайн-ресурси для вчителів іноземних мов, 2022). Серед онлайн-ресурсів, які спрямовані на практичні потреби вчителів слід виділити тематичні блоги, соціальні мережі, що надають безкоштовний доступ до актуальної інформації та навчально-методичних матеріалів.

Поряд з цим, варто звернути увагу на підвищення фахового рівня педагогів з питань стресостійкості, допомоги дітям у складних психологічних ситуаціях, розвитку мотивації до навчання та до вивчення іноземних мов у школі. Частково таку діяльність здійснюють громадські організації в рамках проектів та заклади вищої та післядипломної педагогічної освіти за підтримки міжнародних партнерів. Не варто також забувати й про тих вчителів, які опинились, як біженці, у інших країнах.

Підводячи підсумки, варто зазначити, що вчителі іноземних мов сьогодні є носіями культури міжнародного та міжнаціонального спілкування, провідниками у світову культуру та історію світу в системі загальної середньої освіти. Підтримка їхньої роботи в умовах воєнного часу з боку держави та суспільства, пошук нових рішень, цифрових освітніх технологій сприятиме впровадженню нових та ефективних методик навчання та підвищенню загальної якості освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Digital Education. European Commission (2022). Retrieved October,30, 2023 from URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education>.
- Овчарук, О.В., Іванюк І.В., Гриценчук, О.О., Кравчина, О.Є., Малицька, І.Д. (2023). *Результати онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах війни: 2023»*. Аналітичний звіт. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736435/> (Дата звернення: 30.10.2023).
- Редько, В., Буренко, В. (2021). Функції сучасного вчителя іноземної мови в умовах компетентнісно орієнтованого навчання: дидактичні та методичні аспекти проблеми. *Іноземні мови в школах України*, 1 (107), 2–5.
- Онлайн-ресурси для вчителів іноземних мов. Retrieved November 20, 2022 from URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/na-sajti-mon-rozmisheno-perelik-onlajn-resursiv-dlya-vchiteliv-inozemnih-mov>